

Mitä tekee EU-kielenhuoltaja?

Aino Piehl

Suomi kääntää – 100 vuotta käännettyä suomea
EU:ta suomeksi ja EU-suomea – kääntäminen ja tulkkaus EU:ssa
9.5.2017

Mitä EU-kielenhuoltaja tekee

- Yhteydenpito
- Neuvonta
- Kurssit ja luennot
- Tutkimus
  - Kyselyt
  - Tekstien vertailut
- Lobbaus

Lähtökohdat

Eurosuomi-työryhmän ehdotuksia suomenkielisten tekstien parantamiseksi

- EU huolehtii omista teksteistään
- Kääntäminen jäsenmaahan
- Enemmän kääntäjiä ja lisäksi kielenhuoltajia
- Kääntäjän työnkuvaan enemmän editointia ja tekstilajin huomioimista
- Rekrytoinnissa ja koulutuksessa enemmän huomiota suomen kielen taitoon
- Yhteysverkko kääntäjille ja kotimaisille kielenhuoltajille

Selvitys Suomi eurooppalaisessa kieliyhteisössä 1996

Oikeusasiamies: Euroopan unionin direktiiveistä pitää saada tietoa suomeksi

Eduskunnan oikeusasiamiehen Lauri Lehtimajan mukaan EU:n direktiiveistä on saatava tietoa myös suomeksi. Hän arvostelee ajoneuvohallinnon menettelyä katsastusriidassa. Oikeusasiamiehelle asiasta valittaneelle taholle oli lähetetty englanninkielinen versio direktiivistä, jonka pohjalta päätös oli tehty. Ajoneuvohallinnon mielestä direktiivi oli "juridisesti pätevämpi" englanniksi. (STT)

HS 2.4.1997

Lehtimaja huolissaan heikosta oikeuskielestä

Eduskunnan oikeusasiamies Lauri Lehtimaja on huolissaan lainsäädännön kansainvälistymisen varjopuolista. Hänen mukaansa esimerkiksi Euroopan yhteisöjen kautta on kulkeutunut kömpelöä ja vaikeatajuista kieltä myös kotimaiseen oikeuskieleen.

HS 30.5.2000

Kyselyt virkamiehille EU-kielestä

- Kohderyhmä EU:n työryhmiin osallistuvat virkamiehet
- Kysely 1998, 180 vastaajaa (Suomen ensimmäinen puheenjohtajuus 1999)
- Kysely 2006–2007, 165 vastaajaa (Suomen toinen puheenjohtajuus 2006)

Kysely virkamiehille EU-teksteistä

Millaista suomea lukemasi EU-tekstit ovat verrattuna vastaaviin suomalaisiin teksteihin?

	2006–7	1998
	Prosenttiosuus vastaajista	
Kieli on		
• samanlaista	16	6
• helpommin ymmärrettävää	1	3
• vaikeammin ymmärrettävää	83	82

Kysely virkamiehille EU-teksteistä

Jos suomenkieliset EU-tekstit ovat mielestäsi yleensä vaikeammin ymmärrettäviä, mistä kielen piirteistä ero syntyy?

	2006–7	1998
	Prosenttiosuus vastaajista	
• monimutkaisemmat virkerakenteet	83	70
• vieraan tuntuiset sanonnat	60	64
• pitemmät virkkeet	56	47
• vieraan tuntuiset sanajärjestykset	51	64
• tuntemattomat termit	40	50

Pitkät ja monimutkaiset virkkeet

Kuitenkin, jos kysymyksessä on tahallisesti tai vakavan laiminlyönnin johdosta tehty väärä ilmoitus:

- asianomainen tuottaja menettää oikeutensa kyseisen tukijärjestelmän etuihin kuluvana kalenterivuonna

ja

jos väärä ilmoitus on tehty tahallisesti, tuottajalla ei ole oikeutta asetuksen (ETY) N:o 3508/92 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun tukijärjestelmän etuihin seuraavana kalenterivuonna sellaisen pinta-alan osalta, joka on saman suuruinen kuin pinta-ala, jota koskeva tukihakemus on hylätty.

Komission asetus (ETY) N:o 3887/92, 9 artikla

Mutkikas rakenne siirtyy

Jäsenvaltioiden on kansallisen oikeudenkäyttöjärjestelmänsä mukaisesti toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, **että kun henkilö, joka** katsoo kärsineensä vääryyttä sen vuoksi, **että** häneen ei ole sovellettu yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, *esittää tuomioistuimessa tai muussa toimivaltaisessa viranomaisessa tosiseikkoja, joiden* perusteella voidaan olettaa tapahtuneen välitöntä tai välillistä syrjintää, *vastaajan on näytettävä toteen, ettei* yhdenvertaisen kohtelun periaatetta ole rikottu.

Direktiivin 2000/43/EY 8 artikla

Mutkikas rakenne siirtyy

Jos joku,

joka katsoo joutuneensa 6 §:n
vastaisen menettelyn kohteeksi,

esittää tässä laissa tarkoitettua asiaa tuomioistuimessa tai
toimivaltaisessa viranomaisessa käsiteltäessä selvitystä,

jonka perusteella voidaan olettaa,

että mainitussa pykälässä
säädettyä kieltoa on rikottu,

vastaajan on osoitettava,

että kieltoa ei ole rikottu.

Edellinen yhdenvertaisuuslaki, 17. §

Mutta sitä voidaan myös muuttaa

Vireillepanijan on

syrjintää tai vastatoimia koskevaa asiaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltäessä

esitettävä selvitystä seikoista,

joihin vaatimus perustuu.

Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän tai vastatoimien kieltoa rikotun,

vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava,

että kieltoa ei ole rikottu.

Uusi yhdenvertaisuuslaki, 28. §

Kysely virkamiehille EU-teksteistä

Millä kielellä luet EU-tekstejä työpaikallasi?

	2006–7	1998
	Prosenttiosuus vastaajista	
englanniksi	100	94
suomeksi	87	85
ranskaksi	40	43
muulla kielellä	12	9

Kysely virkamiehille EU-teksteistä

Millä kielellä luet tekstejä EU:n työryhmien, komiteoiden jne. kokouksissa?

	2006–7	1998
	Prosenttiosuus vastaajista	
englanniksi	99	85
suomeksi	44	30
ranskaksi	21	31
muulla kielellä	5	4

Kysely virkamiehille EU-teksteistä

Voitko EU-kokouksissa puhua tai kuunnella suomea niin usein kuin mielestäsi on tarpeen?

	puhua	kuunnella
	Prosenttiosuus vastaajista (2006–7)	
kyllä	49	51
en	51	49

Kysely virkamiehille EU-teksteistä

Onko yhteistyö yksikkösi ja EU:n käännösyksiköiden välillä mielestäsi riittävää?

	Prosenttiosuus vastaajista (2006–7)
kyllä	28
ei	25
en osaa sanoa	47

Yhteistyö kääntäjien ja tulkkien kanssa

- ”Viiden vuoden MMM:ssä olon jälkeen sain ensimmäisen kerran kokeilla tulkkausta vasta viime keväänä. Tuntui todella mukavalta puhua ja kuunnella suomea, varsinkin kun olin puheenjohtaja ja paljon muutakin ajateltavaa kuin kieli.”
- ”Toisaalta, olen vuodesta 1995 lähtien tottunut siihen, että suomen kielen tulkkausta ei ole. On helpompikin puhua ja kuunnella sitä kieltä, millä asiakirjat ovat.”

Yhteistyö kääntäjien ja tulkkien kanssa

- ”Yleensä tekstit draftataan englanniksi [– –]. Tällöin alkuperäinen englanninkielinen versio on se oikein versio, käännettäessä muille kielille sanoma usein muuttuu.”
- ”Säädösteksteissä nyanssit ovat tärkeitä. On pötypuhetta että tulkintaerimielisyyksiä voi kokouskeskusteluissa käsitellä kunnolla muulla kuin äidinkielellään. Toisin väittävät ne, jotka eivät säädöstulkintojen kanssa joudu työssään tekemisiin.”
- ”Mahdotonta [kääntää vapaammin], on käännettävä juuri se mistä sovittu kaikilla kielillä – vaikka se johtaakin outoon suomen kieleen.”
- ”Yhteistyö on varsin hyvää, mutta enempi dialogi olisi kyllä eduksi.”

Yhteistyö kääntäjien ja tulkkien kanssa

- ”Teen kääntäjien kanssa yhteistyötä ja olemme monesti pohtineet yhdessä sopivia termejä.”
- ”Kääntäjät ovat lähestyneet yksikköämme aina silloin tällöin termi- ja muiden kysymysten kanssa, ja olemme olleet iloisia yhteistyöstä ja yrittäneet auttaa, koska on aina parempi mitä aikaisemmassa vaiheessa pääsee vaikuttamaan tekstiin.”

Termit 1

---

perheenkooaja

(*en* family reunification sponsor, *fr* regroupant, *sv* referensperson)

- Perheenkooajalla tarkoitetaan Suomessa oleskelevaa henkilöä, jonka Suomessa oleskelun perusteella ulkomailla olevalle perheenjäsenelle haetaan oleskelulupaa perhesiteen perusteella (ulkomaalaislaki 301/2004, 3 §).

Termit 2

---

yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvä palvelu (sopimus Euroopan unionin toiminnasta, 106 artikla)

- kaupalliset palvelut, joista on yleistä taloudellista hyötyä ja joille jäsenvaltiot ovat sen vuoksi asettaneet julkisen palvelun velvoitteet

(*en service of general economic interest, SGEI*)

SGEI-palvelut

- taloudelliset palvelut, jotka ovat luonteeltaan yleishyödyllisiä ja joiden tarjoaminen on yhteiskunnallisesti niin tärkeää, että viranomaiset ovat asettaneet palveluntuottajalle julkisen palvelun velvoitteen (Tieteen termipankki, oikeustiede)

Termit 2

---

velvoitepalvelu

palveluvelvoite (kuntalaki, 131 §)

- SGEI tulee englanninkielen sanoista Services of General Economic Interest. Se on käännetty suomeksi mm. termein *yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvät palvelut, taloudellista etua koskevat palvelut, taloudellinen velvoitepalvelu* ja tarkoittaa samaa kuin palveluvelvoite. Termiä käytetään EU-lainsäädännössä. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän, Kuntaliiton ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen opas *Palveluvelvoite maaseudulla – SGEI palvelujen järjestämisen työkaluna*, 2015)

Termit 3

---

lääkinnällinen laite

'lääkinnällisellä laitteella' tarkoitetaan instrumenttia, laitteistoa, välinettä, ohjelmistoa, implanttia, reagenssia, materiaalia tai muuta tarviketta, jonka valmistaja on tarkoittanut käytettäväksi ihmisillä, joko yksinään tai yhdistelminä, seuraaviin lääketieteellisiin tarkoituksiin:

- sairauden diagnosointi, ehkäisy, ennakointi, ennusteen laatiminen, tarkkailu, hoito tai lievitys,

- vamman tai toimintarajoitteen diagnosointi, tarkkailu, hoito, lievitys tai komp anatomian taikka fysiologisen tai patologisen toiminnon tai tilan tutkiminen, korvaaminen tai muuntaminen,

- tietojen saaminen ihmiskehon ulkopuolella (in vitro) suoritettavien tutkimusten avulla ihmiskehosta otetuista näytteistä, mukaan lukien elinten, veren ja kudosten luovutukset,

ja jonka pääasiallista aiottua vaikutusta ihmiskehossa tai -kehoon ei saavuteta farmakologisin, immunologisin tai metabolisin keinoin, mutta jonka toimintaa voidaan tällaisilla keinoilla edistää.

Myös seuraavia tuotteita pidetään lääkinällisinä laitteina:–hedelmöitymisen säätelyyn tai tukemiseen tarkoitetut laitteet;–1 artiklan 4 kohdassa tarkoitettujen laitteiden ja tämän kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettujen laitteiden puhdistukseen, desinfiointiin tai sterilointiin nimenomaisesti tarkoitetut tuotteet;

(Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/745, termi jo neuvoston direktiivissä 93/42/ETY)

Termit 3

Kotimaisten kielten keskus suosittelee, että EU:n uuden asetuksen suomenkieliseen versioon pyrittäisiin vaikuttamaan niin, että siinä käytettäisiin kansallisen lainsäädännön termiä *terveydenhuollon laite ja tarvike* direktiivien termin *lääkinnällinen laite* sijaan.

Lausunto Terveysteknologian Liitto ry:lle 26.8.2016

Tutkimusta: lakien ja direktiivien vertailua korpusmenetelmin

---

- Kotuksen korpus 2005
  - Hallituksen 2002 esityksistä voimaan tulleet lait, joilla pantiin täytäntöön direktiivejä ja täytäntöön pannut direktiivit
  - 25 lakia, 55 820 sanaa; 60 direktiiviä, 176 889 sanaa
  - Morfologinen analyysi Fintwol-ohjelmalla
  - Rakenteistus ja kaksitulkitaisuusien poisto tehty käsin
  -
- Eurolect Observatory –hankkeen korpus 2016
  - Tampereen yliopisto, Mikhail Mikhailov & Juho Härme
  - Morfologinen ja syntaktinen analyysi Omorfi-ohjelmalla
  - 646 direktiiviä, 2 600 541 sanaa; 177 lakia, 1 542 987 sanaa
  - Tulokset julki syyskuussa 2017

Lakien ja direkttiivien vertailu (Kotus, Piehl 2006)

Tutkimus ja aineisto	Virkkeen pituus sanoina	Virkkeen pituus lauseina
1960-luku (Mäkitalo 1970)	23	2,3
1980-luku (Virtaniemi 1992)	20	2,0
2000-luku (Piehl 2006)	15	1,5
EU-direktiivit 1992–2002 (Piehl 2006)	20	2,2

Lakien ja direkttiivien vertailu (Kotus, Piehl 2006)

Tutkimus ja aineisto	Partisiippimääritteitä sisältävien lauseiden osuus kaikista lauseista	<i>joka</i> -lauseiden osuus kaikista lauseista
1980-luku, lait (Virtaniemi 1992)	65 %	12 %
2000-luku, lait (Piehl 2006)	99 %	15 %
EU-direktiivit 1992–2002 (Piehl 2006)	102 %	22 %

Tutkimusta: direktiiveistä laeiksi (Piehl 2013)

- Mitä lainvalmistelijat muuttavat, kun he käyttävät direktiivin suomenkielistä tekstiä täytäntöönpanolaissa?
  - Aineistona direktiivilainaukset kuudessa Kotuksen laki- ja direktiivikorpuksen laissa ja direktiivissä (vuosilta 1989–2002, lait vuosilta 2002–2003)
  - Sitaatit on löydetty etsimällä tekstistä samankaltaisuuksia ns. n-jonojen avulla.
  - N-jonojen avulla löydettyjä lainauksia on vertailtu manuaalisesti.
- Erityyppisiä muutoksia:
  - Välttämättömiä sisällön muutoksia
  - Välttämättömiä kieliasun muutoksia
  - Valinnaisia kieliasun muutoksia
  - Sanojen lisäyksiä
  - Sanojen poistoja

Direktiiveistä laeiksi: mitä tekstissä muutetaan?

- Välttämättömiä muutoksia:
  - *Jäsenvaltioiden on varmistettava* > *Valtioneuvoston on varmistettava*
  - *artikla* > *pykälä*, *kohta* > *momentti*
  - *arvonlisäveroilmoitus* > *veroilmoitus*; *neljännesvuosi* > *verokausi*
  - luettelomerkit (aakkoskohdat numerokohdiksi), välimerkit
- Valinnaisia muutoksia
  - *eurooppalainen tekninen hyväksyminen* > *eurooppalainen tekninen hyväksyntä*
  - *puheluita* > *puheluja*
  - *jokaiselta* > *kultakin*
  - *on oltava* > *tulee olla*
  - *mikäli* > *jos*
  - *alempi* > *pienempi*
  - *korkeintaan* > *enintään*

Direktiiveistä laeiksi: mitä tekstissä muutetaan?

- Direktiivi
  - Tarjotun liittymän on oltava sellainen, että loppukäyttäjä voi soittaa ja vastaanottaa lähi-, kauko- ja ulkomaanpuheluja.
- Laki
  - Tarjottavan puhelinliittymän tulee olla sellainen, että siitä voidaan soittaa ja vastaanottaa lähipuheluita, kaukopuheluita, ulkomaanpuheluita ja muita tavanomaisia puheluita.

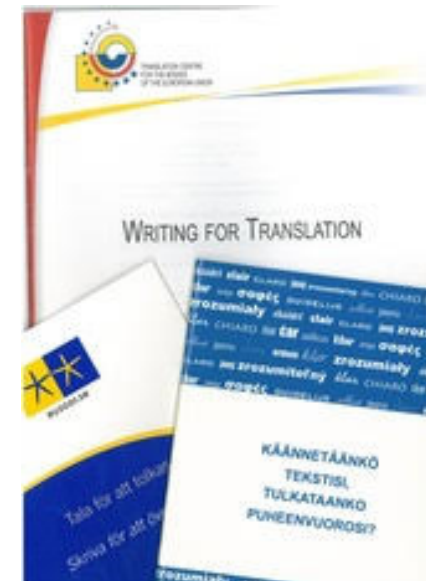

Lobbaus

- *Käännetäänkö tekstisi, tulkataanko puheenvuorosi* 1999 ja 2006
  - opas puheenjohtajuustehtäviin osallistuville virkamiehille

Oppaasta käännettyjä ja muokattuja julkaisuja

- Tala för att tolkas, skriva för att översättas 2001
- Writing for Translation /Écrire pour être traduit 2003 ja 2014
- Autor, arvesta ka tõlkijat 2007

Lobbaus

- Vuosikymmen EU-suomea -seminaari ja julkaisu 2006
- EU-säädöskäännösverkosto (ESKO) 2009
- Hyvän virkakielen toimintaohjelma 2014:
  - *Valtioneuvosto teettää ohjeet siitä, millaisin toimenpitein vaikutetaan EU-säädösten ymmärrettävyyteen.*

Tulevaisuus?

The transposition of EU directives is a sore point and needs attention. Transposition is left to ministries without any central guidance. A large number of stakeholders drew attention to the fact that the default option for transposition is to transplant an adopted directive word for word into Finnish law, which complicates the latter. **Improving Finland's capacities to influence and negotiate effectively for clearer and shorter texts (as recommended above) would help to prevent at least some of the problems.**

(Better Regulation in Europe: Finland, 2010, p. 119).

Tulevaisuus?

Onko suomenkielisten EU-tekstien laadussa tapahtunut muutosta sinä aikana, jona olet käyttänyt tekstejä työtehtävissäsi?

2006–7

Prosenttiosuus vastaajista

Laadussa ei ole tapahtunut muutosta	29
Laatu on parantunut	44
Laatu on heikentynyt	1
En osaa sanoa	26

Tulevaisuus?

Uusi kysely ennen Suomen puheenjohtajuutta 2019

Tulkkauksen käyttöön kannustaminen

Virkamiehet vaikuttamaan alkutekstien laatuun

Yhteistyön kehittäminen sanaston ja termien muodostamisessa

Tulevaisuus?

Även om översättningarna naturligtvis i någon mening är svenska (de används ju i Sverige och får därmed förstås en plats i det svenska textsystemet) är det tydligt att deras primära tillhörighet är EU-kontexten. Det innebär ett avsteg i förhållande till hur översättning traditionellt har förståtts, och får också konsekvenser för möjligheterna till klarspråksarbete.

Klarspråksarbetets villkor i samband med EU:s rättsaktsöversättning
Sara Bendegard (väitöskirja, 2015)

Tulevaisuus?

”Tärkeintä on tietenkin, mitä teksti on suomeksi.”

”Pidän tärkeänä suomen kielen aseman parantamista. Se helpottaisi ratkaisevasti Suomen etujen ajamista.”

(Kysely virkamiehille 2006–7)

Lisää aiheesta

---

www.kotus.fi/eu-kieli